

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

ДЕФІНІЦІЯ ПОНЯТЬ «МОНІТОРИНГ» І «УПРАВЛІННЯ» В АМЕРИКАНСЬКІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ТРАДИЦІЇ

DEFINITION OF THE NOTIONS “MONITORING” AND “MANAGEMENT” IN THE AMERICAN PEDAGOGICAL TRADITION

У статті обґрунтовано необхідність визначення змісту термінів «моніторинг» та «управління», що складають понятійний апарат сучасної вищої освіти як запоруки ефективного досягнення цілей, спрямованих на підвищення якості освіти, реалізації основних напрямів її реформування. Доведено, що в американській літературі під моніторингом в освіті розуміють багатогранне вивчення різних параметрів функціонування системи освіти та окремих частин освітнього процесу. Педагогічний моніторинг тлумачать як цілеспрямоване і спеціально організоване спостереження за функціонуванням і розвитком освітнього процесу і його окремих елементів з метою своєчасного прийняття управлінських рішень. Освітній менеджмент тлумачиться як управління системою освіти, за допомогою якого група призначених людей поєднує людські та матеріальні ресурси для здійснення нагляду, планування, розроблення стратегій та впровадження конкретних заходів з метою забезпечення виконання функцій освітньої системи. Педагогічна праксеологія в системі професійної освіти виступає як загальна методологія, яка акумулює положення, категорії, закони, за допомогою яких пояснюється феномен професійної діяльності.

Ключові слова: моніторинг, педагогічний моніторинг, управління, освітній менеджмент, праксеологія, педагогічна праксеологія, культура управління.

В статті обґрунтовано необхідність визначення змісту термінів «моніторинг» і «управління», що складають понятійний апарат сучасної вищої освіти як запоруки ефективного досягнення цілей, спрямованих на підвищення якості освіти, реалізації основних напрямів її реформування. Доказано, що в американській літературі під моніторингом в освіті розуміють багатогранне вивчення різних параметрів функціонування системи освіти та окремих частин освітнього процесу. Педагогічний моніторинг тлумачать як цілеспрямоване і спеціально організоване спостереження за функціонуванням і розвитком освітнього процесу і його окремих елементів з метою своєчасного прийняття управлінських рішень. Освітній менеджмент тлумачиться як управління системою освіти, за допомогою якого група призначених людей поєднує людські та матеріальні ресурси для здійснення нагляду, планування, розроблення стратегій та впровадження конкретних заходів з метою забезпечення виконання функцій освітньої системи. Педагогічна праксеологія в системі професійної освіти виступає як загальна методологія, яка акумулює положення, категорії, закони, за допомогою яких пояснюється феномен професійної діяльності.

Образовательный менеджмент трактуется как управление системой образования, с помощью которого группа предназначенных людей объединяет человеческие и материальные ресурсы для осуществления надзора, планирования, разработки стратегий и внедрения конкретных мер с целью обеспечения выполнения функций образовательной системы. Педагогическая праксеология в системе профессионального образования выступает как общая методология, аккумулирует положения, категории, законы, с помощью которых объясняется феномен профессиональной деятельности.

Ключевые слова: мониторинг, педагогический мониторинг, управление, образовательный менеджмент, праксиология, педагогическая праксиология, культура управления.

The article substantiates the necessity of defining the content of the terms “monitoring” and “management” that make up the conceptual apparatus of modern higher education as a key to effective achievement of the goals aimed at improving the quality of education and realization of the main directions of its reformation. It has been proved that in American literature, monitoring in education is defined as the multifaceted study of various parameters of the functioning of the education system and the individual parts of the educational process. Pedagogical monitoring is interpreted as a purposeful and specially organized monitoring of the functioning and development of the educational process and its individual elements in order to timely take managerial decisions. Educational management is interpreted as the management of the education system, through which a group of appointed people combines human and material resources to supervise, plan, develop strategies and implement specific measures to ensure the fulfillment of the functions of the educational system. Pedagogical praxeology in the system of professional education acts as a general methodology, which accumulates statements, categories, laws, through which the phenomenon of professional activity is explained.

Key words: monitoring, pedagogical monitoring, management, educational management, praxeology, pedagogical praxeology, management culture.

УДК 378 (73)

Горпініч Т.І.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Тернопільський
державний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського
Міністерства охорони здоров'я України»

Постановка проблеми. Однією з найбільш важливих тенденцій сучасної медичної освіти США є особлива увага до забезпечення якості. Це пов'язано з тим, що у свій час значні зміни політичних і світоглядних установок, ринку праці, соціального замовлення та індивідуальної свідо-

мості громадян призвели до суттєвих перетворень у формах і змісті освітніх послуг. Перша хвиля таких змін вилилася в процес створення навчальних закладів нових типів і видів, появу недержавних освітніх установ. Зростання недержавного сектора освіти загострило одну з ключових про-

блем, характерну і для державних навчальних закладів, – проблему якості підготовки випускників. Діяльність на ринку вищої, зокрема медичної, освіти закладів із низькою якістю надання освітніх послуг завдала величезної шкоди суспільству.

Диверсифікація освіти в умовах відсутності централізованого моніторингу якості освітніх послуг, як правило, призводить до зниження рівня підготовки випускників. Такі ж самі проблеми є характерними і для системи вищої освіти інших країн, що свідчить про глобальність указаної проблеми і необхідність її методологічного осмислення і соціально-нормативної регламентації. Сьогодні проблема забезпечення якості освіти тісно пов'язана з конкуренцією на ринку праці. У зв'язку з цим детальне вивчення зазначеної проблеми в США уже стало традицією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Особливості моніторингу в різних сферах людської діяльності проаналізовано І.В. Вавіловою, Н.А. Морозовою. Теоретичні й методологічні проблеми моніторингу розглянуто в працях Т.І. Заславської, Ю.А. Левади. Дослідженням понять «управління» та «моніторинг» у системі освіти займалися А. Вихрущ, С. Гончаренко, М. Євтух, В. Кемінь, О. Локшина, О. Сухомлинська та ін. Проте розвідки, які стосуються проблем розуміння цих понять в американській педагогіці, залишаються нечисленними, що підсилює актуальність запропонованої праці.

Метою запропонованої розвідки є дослідження трактування понять «моніторинг» та «управління» в американській педагогічній науці з метою кращого розуміння їх концепцій у системах освіти світових країн-лідерів.

Виклад основного матеріалу. У контексті забезпечення якості вищої освіти релевантним є поняття моніторингу якості освіти. Здебільшого в американській літературі під моніторингом розуміється метод дослідження реальності і

метод забезпечення управління різними видами діяльності. Термін «моніторинг» перекладається як контроль, спостереження, нагляд і він став застосовуватися в наукових дослідженнях з ХХ століття, маючи на увазі цілеспрямоване спостереження за елементами навколишнього середовища в часі і просторі. Моніторинг – це безперервний постійний контроль за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату [2, с. 34].

Якщо говорити про застосування терміна «моніторинг» в освіті, то вчені мають різні думки щодо його тлумачення. Часто цей термін розуміють як багатогранне вивчення різних параметрів функціонування системи освіти та окремих частин освітнього процесу, наприклад, моніторинг якості підготовки бакалаврів і фахівців з певної спеціальності, моніторинг фінансування університету тощо. Іноді цей термін визначають як відстеження результативності навчально-виховного процесу або ж отожднюють з поняттям педагогічного контролю.

У науковій літературі, крім терміна «моніторинг», часто вживається термін «педагогічний моніторинг», який, на думку більшості вчених, означає цілеспрямоване і спеціально організоване спостереження за функціонуванням і розвитком освітнього процесу і його окремих елементів з метою своєчасного прийняття управлінських рішень на основі отриманих даних і педагогічного контролю [6, с. 412].

Окремі вчені розглядають педагогічний моніторинг як контролюючу і діагностичну систему заходів, які відстежують управлінську діяльність педагога в навчальному та виховному процесі, а також рівень навченості учнів і самоорганізації вчителів.

Якщо об'єднати результати наукових досліджень, то можна зробити висновок, що педагогічний моніторинг – це система відбору, обробки, аналізу та зберігання інформації про діяльність педагогічної системи в конкретному напрямку,

Таблиця 1

Дефініція поняття «управління» у працях американських педагогів ХХ – ХХІ ст.

№ п/п	Автор	Структура поняття				
		1	2	3	4	5
1.	В. Джеймс (W. James) [17]	+	+			+
2.	Т. Буш (T. Bush) [11]	+		+		+
3.	В. Джейнс (W. Jaynes) [3]	+	+			+
4.	Л. Крмін (L. Cremin) [14]	+			+	+
5.	Л. Гайгер (L. Geiger) [16]	+				+
6.	Т. Разік (T. Razik) [25]	+		+		
7.	Е. Бріггс (A. Briggs) [10]		+			+
8.	М. Коулман (M. Coleman) [10]		+			+

1. Дія чи сукупність дій, спрямованих на здійснення чи контроль за здійсненням чогось.
2. Процес керівництва подіями чи людьми.
3. Відповідальність за здійснення певної діяльності.
4. Колективний орган або група людей, які займаються керівництвом чимось.
5. Контроль, координація і організація чогось.

що забезпечує безперервне відстеження її стану, а також корекцію і прогнозування з метою подальшого розвитку освітньої системи. Очевидним є і те, що мета педагогічного моніторингу полягає в отриманні інформації для розвитку системи освіти, ґрунтуючись на вивченні й аналізі динаміки показників її стану [4, с. 21].

Тісно пов'язаним з поняттям моніторингу якості вищої освіти є поняття управління вищою освітою та управління якістю вищої освіти. Вслід за більшістю авторів, означимо управління вищою освітою як процес, у ході якого формується державна й інституційна політика щодо вищої освіти.

Аналіз літературних джерел США показав, що поняття «управління» має різнопланове тлумачення в американській педагогічній традиції. Для прикладу подаємо узагальнену інформацію щодо дефініції цього поняття в американській науковій літературі (таблиці 1, 2).

Суміжним є поняття менеджменту, який в системі освіти в роботах деяких сучасних авторів виступає як: а) цілеспрямований, системно організований процес впливів на його структурні компоненти і зв'язки між ними, що забезпечує їхню цілісність і ефективну реалізацію функцій, його оптимальний розвиток [1, с. 221; 9]; б) науково-організоване управління зі своєю ієрархією: перший рівень – управління діяльністю педагогічного колективу, другий – управління діяльністю учнів/студентів [5, с. 56]; в) комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління педагогічними системами, спрямований на підвищення ефективності їх функціонування та розвитку [7, с. 77].

В англійській літературі частіше зустрічається поняття освітнього менеджменту (*educational management*). Освітній менеджмент – це управління системою освіти, за допомогою якого група призначених людей поєднує людські та матеріальні ресурси для здійснення нагляду, планування, розроблення стратегій та впровадження конкретних заходів з метою забезпечення вико-

нання функцій освітньої системи [23; 13]. Освітній менеджмент – це забезпечення базової потреби всіх рівнів закритої системи вищої освіти щодо планування, організації, впровадження, перегляду, оцінки та інтеграції чітких результатів її діяльності [15].

Ключовим у розумінні сутності управління освітою є термін «праксеологія». Розкриваючи значення цього поняття, звернемося до історичного аспекту виникнення праксеології.

Термін «праксеологія» вперше використав у 1897 році А. Еспінас у книзі «Les Origines de la Technologie» (Виникнення технології), що є зібранням його робіт, розмічених у різних філософських журналах 90-х рр. XIX століття. А. Еспінас писав: «Ремісник майструє, селянин оре, моряк плаває на кораблі, солдат воює, купець торгує, професор вчить, керуючий розпоряджається. І ось слово «практика» породжує термін «праксеологія» для визначення науки про подібні факти, що розглядаються в їх єдності, науки про найбільш загальні форми і принципи дії у світі живих істот» [19].

Австрійський економіст Л. Мізес у роботі «Людська діяльність» (1949 р.) використовував поняття «праксеологія» для позначення науки про людську поведінку [8, с. 27]. Будучи представником австрійської економічної школи, ще в середині XX століття він указував на необхідність створення загальної науки, що вивчає людську діяльність, – праксеології (що в дослівному перекладі означає «логіка дії»); підкреслював міждисциплінарний характер вивчення людської діяльності, необхідність інтеграції соціальних наук у загальну метануку [24].

У середині XX століття польський філософ і логік Т. Котарбінський визначив праксеологію як загальну теорію ефективної організації діяльності. Він зазначав, що праксеологія охоплює три групи проблем: аналітичний опис, характеристики, класифікацію та систематизацію практичних дій; вивчення умов і законів, що визначають ефективність дій; вивчення генезису і розвитку різних видів діяльності, шляхів їх вдосконалення

Таблиця 2

Дефініція поняття «управління» в англійських тлумачних словниках

№ п/п	Автор	Структура поняття				
		1	2	3	4	5
1.	Оксфордський освітній словник [27]	+		+		
2.	Кембриджський словник [12]				+	+
3.	Словник Меріам-Вебстер [26]	+			+	
4.	Словник Коллінс [20]				+	+
5.	Словник ділових термінів [21]				+	+
6.	Електронний словник [22]	+				+

1. Дія чи сукупність дій, спрямованих на здійснення чи контроль за здійсненням чогось.
2. Процес керівництва подіями чи людьми.
3. Відповідальність за здійснення певної діяльності.
4. Колективний орган або група людей, які займаються керівництвом чимось.
5. Контроль, координація і організація чогось.

та регресу, рухомих силою традиції і винахідливістю. За висновком Т. Котарбінського, праксеологія виступає дисципліною, яка синтезує дані різних наук, що стосуються організації праці. Вона об'єднує тільки те, що може бути застосовано до будь-якої діяльності, і має загальний характер. Практисеологія є типовою моделлю організаційної науки з тенденцією до вироблення практичних порад, з асиміляцією даних з десятків наук, із систематизацією цих даних під кутом зору завдань даної сфери діяльності [18, с. 18].

Аналіз наукових і навчально-методичних праць свідчить, що термін «практисеологія» вживається в різних контекстах: праксеологія сімейних відносин, філософсько-правова праксеологія, адвокатська праксеологія, політична праксеологія, рефлексивна праксеологія, педагогічна праксеологія та інші [8, с. 28].

У педагогіці праксеологічна методологія стала актуальною у зв'язку з посиленням уваги до раціональної і продуктивної педагогічної діяльності в умовах ускладнення педагогічної праці.

Педагогічна праксеологія в системі професійної освіти виступає як загальна методологія, яка акумулює положення, категорії, закони, за допомогою яких пояснюється феномен професійної діяльності; загальнонаукові підходи, пов'язані з розглядом та вирішенням проблем професійної активності людини і закономірностей побудови її діяльності; міждисциплінарного знання, що є сукупним теоретичним і практичним досвідом раціонального здійснення професійних дій; результатів рефлексії з приводу причин, умов і механізмів успішності діяльності.

У тісному взаємозв'язку з поняттям праксеології перебуває поняття культури управління. Культура управління є сукупністю досягнень у галузі знань і наукового світогляду, яка відображає морально-етичні норми роботи і ставлення до праці. У ній, як і в будь-якій культурі, виявляється взаємозв'язок матеріального і духовного, і вона так само повинна бути розглянута з позицій єдності й цілісності самої культури. Культура управління характеризується як комплексний, узагальнюючий показник управлінської праці, що виявляє його якісні риси та особливості [29, с. 75]. Отже, культура управління освітою репрезентує сформовану в державі систему впливу правових і соціально-політичних центрів прийняття рішень на сферу освіти, на систему мобілізації та залучення засобів для здійснення її ефективного продукування, вдосконалення та модернізації з урахуванням сформованих позицій навчально-науково-педагогічної спільноти в різних галузях діяльності країни.

Висновки. Таким чином, проблеми, пов'язані з реформуванням системами вищої освіти згідно з високими стандартами якості та управління якістю освіти, є провідними в теорії педагогіки.

Водночас процес розвитку управління вищою освітою відбувається повільно і супроводжується багатьма труднощами, проблемами і суперечностями. У зв'язку з цим об'єктивною потребою вирішення назрілих проблем у галузі управління вищою освітою в Україні стає вивчення і трансформація досвіду країн, що лідирують у цій сфері. США одними з перших у світі заявили про свою націленість на підвищення якості й ефективності системи вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алексеева Т.Б. Культурологический подход в современном образовании. Книжный дом, 2008. 352 с.
2. Мониторинг навчальної діяльності: навчальний посібник / Д.М. Бодненко, О.Б. Жильцов, О.Л. Лещинський, Н.П. Мазур. К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. 276 с.
3. Джейнс В. Історія американської освіти: школа, суспільство і загальний добробут. 2006. 579 с.
4. Єльнікова Г.В. Мониторинг діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу. *Управління школою*. 2002. № 8. С. 21–25.
5. Колесникова І.А., Титова Е.В. Педагогическая праксеология. М.: Академия, 2005. 256 с.
6. Кремень В.Г., Пазиніч С.М., Пономарьов О.С. Філософія управління. Харків «ХПІ», 2008. 524 с.
7. Монахова Л.Ю., Федотова В.С. Практиология и праксеология в историко-методологическом дискурсе. *Научное обозрение. Серия 2. Гуманитарные науки*. 2011. № 3. С. 76–87.
8. Марон А.Е., Монахова Л.Ю., Федотова В.С. Педагогическая праксеология структура знания и модели реализации профессиональном обучении. *Человек и образование*. 2009. № 2 (31). С. 27–31.
9. Шамсутдинов Р.И., Баранова Н.А. Менеджмент в образовательной деятельности. 2013. URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2013/Economics/6_123780.doc.htm.
10. Briggs A., Coleman A. *Research Methods in Educational Leadership and Management*. New York: SAGE Publications Ltd, 2007. 400 p.
11. Bush T. *Theories of Educational Leadership and Management*. New York: SAGE Publications Ltd, 2010. 232 p.
12. Cambridge Advanced Learner's Dictionary. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 1814 p.
13. Connolly M., James Ch., Fertig M. The difference between educational management and educational leadership and the importance of educational responsibility. *Educational Management Administration and Leadership*. University of Bath. URL: <https://researchportal.bath.ac.uk/en/publications/the-difference-between-educational-management-and-educational-lea>.
14. Cremin L. *American education: The colonial experience, 1607–1783*. New York: Harper & Row, 1970. 688 p.
15. Educational Administration. RAND corporation. URL: <https://www.rand.org/topics/educational-administration.html>.

16. Geiger R.L. The American college in the nineteenth century. Nashville, TN: Vanderbilt University Press, 2000. 368 p.
17. James W. Talks to teachers on psychology and to students on some of life's ideals. Rockville: Arc Manor, 2008. 155 p.
18. Kotarbiński T. Traktat o dobrej robocie. Łódź: Ossolineum, 1955. 360 s.
19. Les origines de la technologie: étude sociologique / par Alfred Espinas. 1897. 300 p.
20. Management. Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/management>.
21. Management. Business Dictionary. URL: <http://www.businessdictionary.com/definition/management.html>.
22. Management. Dictionary. URL: <https://www.dictionary.com/browse/management>.
23. Master of Arts (Educational Management). National Institute of Education (NIE), Singapore. URL: <https://www.nie.edu.sg/our-people/academic-groups/policy-and-leadership-studies/programmes/master-arts-educational-management>.
24. Mises L. von. Human Action: A Treatise on Economics. Indianapolis: Liberty Fund Inc, 2010. 4th edition. 1128 p.
25. Razik T.A. Fundamental Concepts of Educational Leadership and Management. London: Pearson, 2009. 432 p.
26. The Merriam-Webster Dictionary. Springfield: Merriam-Webster Incorporation, 2016. 960 p.
27. Wallace S. A Dictionary of Education. Oxford: Oxford University Press, 2015. 368 p.
28. What Is Educational Management? World's Largest Education & Career Help Desk. URL: https://learn.org/articles/What_is_Educational_Management.html.
29. Zhang X. Values, expectations, ad hoc rules, and culture emergence in international cross-cultural management contexts. New York: Nova Science Publishers, 2009. 212 p.